

Література

1. Бердяєв М. Про призначення людини. Київ : Дух і Літера, 1990. 286 с.
2. Кант І. Основи метафізики моралі / пер. Т. К. Еббот. Київ : Юніверс, 2004. 192 с.
3. Кримський С. Цінності і смисли людського буття. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2003. 256 с.
4. Попович М. Бути людиною. Київ: Дух і Літера, 2012. 320 с.
5. Marcel G. Homo Viator: Introduction to a Metaphysic of Hope. London : Harper & Brothers, 1951. 212 p.
6. Frankl V. Man's Search for Meaning. Boston : Beacon Press, 1959. 184 p.
7. Fromm E. The Revolution of Hope: Toward a Humanized Technology. New York : Harper & Row, 1968. 176 p.
8. Rawls J. *A Theory of Justice*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1971. 607 p.
9. Ricoeur P. Oneself as Another. Chicago: University of Chicago Press, 1992. 360 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-578-8-6>

МІФ І ВЛАДА: СИМВОЛІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ СУЧАСНОСТІ

Крючков Д. В.

*аспірант кафедри теорії культури та філософії науки
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Сучасна геополітика дедалі більше перетворюється на боротьбу за інтерпретацію реальності, де символ і міф відіграють не менш важливу роль, ніж армії чи ресурси. У ХХІ столітті війна за смисли стала такою ж реальною, як війна за територію. Саме тому осмислення символічної природи влади та її зв'язку з міфом набуває філософсько-соціальної ваги.

Ернст Кассіре́р одним із перших показав, що людина живе не у світі речей, а у світі значень [1, с. 82]. Символ – це не просто знак, що позначає реальність, а форма, через яку ця реальність створюється. У роботі “Філософія символічних форм” він доводить, що всі прояви

культури – мова, міф, релігія, наука – є автономними способами осмислення світу. Міф, за Кассієром, не є залишком архаїчного мислення: він – «первинна форма духовного синтезу», завдяки якій людина створює зв'язний образ світу.

У праці “The Myth of the State” (1946) філософ розвиває цю ідею, аналізуючи, як політичні режими ХХ століття перетворили міф на інструмент мобілізації мас. Тоталітаризм, за Кассієром, – це не відмова від раціональності, а її підпорядкування символічним структурам емоції. «Політична міфологія ХХ століття не переконує, а зачаровує» [2, с. 280]. Міф діє не через логіку, а через емоційний реалізм – стан, коли відчуття істини замінює саму істину [2, с. 282]. Саме тому пропаганда не потребує фактів: вона створює досвід правдивості через переживання страху, гордості або жертвовності.

Феномен цієї емоційної істини пізніше отримав розвиток у філософії афекту. Браян Масумі, спираючись на феноменологію тіла, описує афект як «інтенсивність, що передує репрезентації» [6, с. 28]. Афект – це не емоція, яку можна описати, а енергія між тілом і світом, що змушує людину діяти до того, як вона усвідомить причину. У цьому сенсі політичний міф працює саме через афективні механізми: він не переконує, а заражає.

Цей аспект підкреслює й Сара Ахмед у книзі “The Cultural Politics of Emotion”, де вона пише, що емоції прикріплюються до об'єктів і створюють соціальні орієнтації: любов до батьківщини, ненависть до ворога, страх перед іншим [7, с. 11–13]. У цьому процесі тіло стає носієм політики: воно відчуває владу як власну емоцію. Так виникає феномен колективної афективності – спільного переживання, що цементує політичну єдність.

Кассієр пояснював цю логіку ще у 1940-х роках: міф «об'єднує людей не спільною думкою, а спільним афектом» [2, с. 284]. Сучасні автори лише деталізують цей процес на новому теоретичному рівні. Відтак міф діє через тілесну правдоподібність, яку можна назвати «відчуттям істини». Людина не просто погоджується з ідеологією – вона відчуває її правильність.

У цьому контексті варто звернутися до Мішеля Фуко, який відкрив дискурсивний вимір влади. Влада, за Фуко, не є зовнішнім примусом: вона діє через виробництво істини. «Влада й знання безпосередньо передбачають одне одного» [3, с. 27]. У «Археології знання» він аналізує, як суспільства створюють режими істини – системи тверджень, що визначають, які думки визнаються істинними, а які – маргінальними [4, с. 131]. Якщо Кассієр говорить про символ як механізм творення світу, то Фуко розглядає дискурс як механізм нормалізації світу. У політичній сфері ці дві моделі зливаються: міф

надає символічну енергію, а дискурс – структуру влади. Так утворюється геополітичний міф, що водночас є формою знання і формою контролю.

Російська ідеологія «русского міра» є яскравим прикладом цього синтезу. Її символічна частина – це сакралізовані образи («Третій Рим», «катехон», «свята місія»), а дискурсивна – система історичних і релігійних тверджень, які подаються як «істина» про природу світу. Такий міф діє на афективному рівні, викликаючи у сприймача емоції гордості, страху або жертвовності, і водночас встановлює межі того, що можна вважати «реальним».

Фуко зазначає, що сучасна влада не нав'язує істину, а створює умови, в яких люди самі хочуть вірити [5, с. 228]. Саме афект – міст між владою і бажанням, робить цю систему стабільною. Масумі називає це політикою інтенсивності: людина відчуває політичну приналежність як тілесну енергію, а не як ідеологічну позицію [6, с. 41].

Для Кассіра ж небезпека полягає в тому, що така емоційна реальність підміняє свободу мислення. Людина перестає бути творцем символів і стає їхнім носієм. «Лише тоді, коли ми усвідомимо, що наші символи – творіння нашого духу, ми зможемо звільнитися від рабства перед ними» [2, с. 296].

У цьому контексті роль філософії полягає не у знищенні міфу, а у деміфологізації, тобто в усвідомленні його структури. Філософське мислення повертає дистанцію між символом і реальністю, між афектом і владою. Саме це є актом інтелектуальної свободи, відновленням автономії думки перед обличчям політичного зачарування.

Фуко додає до цього етичний вимір: «Критика – це не відмова від істини, а свобода мислити інакше» [5, с. 223]. Ця свобода мислити інакше, доповнена кассірівською свободою символізувати, утворює антропологічну основу філософії в епоху війни.

В умовах російської агресії проти України деміфологізація набуває не лише теоретичного, а й практичного значення. Суспільство, що протистойть міфологічному насильству, потребує власних символічних форм, таких, що поєднують етику свободи з енергією правди. У цьому сенсі філософія стає простором спротиву: не зброєю, а актом свідомості, який очищує саме поле значень.

Література

1. Cassirer E. Philosophy of Symbolic Forms. Vol. 1: Language / transl. by R. Manheim. New Haven & London : Yale University Press, 1955. 347 p.
2. Cassirer E. The Myth of the State. New Haven : Yale University Press, 1946. 326 p.

3. Foucault M. The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language / transl. by A. M. Sheridan Smith. New York : Pantheon Books, 1972. 245 p.
4. Foucault M. The Order of Discourse *In: Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977* / ed. by C. Gordon. New York : Pantheon Books, 1980. P. 109–133.
5. Foucault M. The Subject and Power. *Critical Inquiry*. Vol. 8, No. 4 (Summer, 1982). P. 777–795.
6. Massumi B. Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation. Durham & London : Duke University Press, 2002. 336 p.
7. Ahmed S. The Cultural Politics of Emotion. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2014. 224 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-578-8-7>

ФІЛОСОФІЯ УПРАВЛІННЯ ЯК ОСНОВА СТІЙКОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Левосюк П. М.

аспірант кафедри філософії

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Повномасштабна війна стала для України моментом, коли звичні системи – державні, економічні, соціальні – опинилися під сильним тиском. Багато з них не витримали, але водночас суспільство не розпалося, а почало самоорганізовуватись. У перші тижні війни ми всі побачили, що управління може виникати не лише «згори», а й знизу – через ініціативу, відповідальність та довіру між людьми. Так виникла нова управлінська культура, в якій рішення приймаються не лише в кабінетах, а й у спільнотах, волонтерських центрах, громадських ініціативах. Саме ця здатність діяти разом довела, що філософія управління являє собою не абстрактну теорію, а живу практику виживання і взаємної підтримки.

Сьогодні управління вже не можна зводити лише до функцій держави чи організації. Воно стає морально-практичною категорією, способом взаємодії людини та суспільства. Традиційне уявлення про владу, як вертикальний контроль, поступово відходить у минуле, поступаючись гуманістичному розумінню феномену управління, тобто